

ADABIY KITOBLAR DIZAYNI VA ULARNING O'QUVCHILARGA TA'SIRI (KITOB MUQOVASI, SHRIFTLARI VA SAHIFALASHNING ESTETIKASI)**Toshpo'latova Shahnozabonu Akbar qizi**

SamDU filologiya fakulteti noshirlik ishi yo'nalishi

Annotatsiya: Maqolamning mazmuni shundan iboratki, adabiy kitoblar dizayni va ularning o'quvchilarga ta'siri (kitob muqovasi, shriftlari va sahifalashning estetikasi) mavzusi to'liq bayon etilgan. Kitob dizayni bilan shug'ullanish boshqa dizayn sohalariga qaraganda ancha murakkab. Chunki kitobga qo'yiladigan talabalar yuqori.

Kalit so'zlar: Adabiy kitoblar dizayni, kitob muqovasi, shriftlar, sahifalash estetikasi, mazmun, uslub, zamonaviy, muallif, muharrir.

Abstract: The content of the article is that the theme of literature book design and their impact on readers (book cover, fonts and aesthetics of pagination) is fully explained. Book design is more complicated than other design fields. Because the number of students enrolled in the book is high.

Keywords: literary book design, book cover, fonts, page aesthetics, content, style, modern, author, editor.

Аннотация: Содержание статьи заключается в том, что полностью раскрыта тема оформления литературных книг и их влияние на читателей (обложка книги, шрифты и эстетика нумерации страниц). Дизайн книг сложнее, чем другие области дизайна. Потому что количество студентов, обучающихся по книге, велико.

Ключевые слова: оформление литературной книги, обложка книги, шрифты, эстетика страницы, содержание, стиль, модерн, автор, редактор.

Adabiy kitoblar dizayni, kitob muqovasi, shriftlar va sahifalash estetikasi o'quvchilarga ta'sir etuvchi muhim omillardir. Kitob dizayni, asarning vizual qiyofasini belgilab beradi va o'quvchini kitobga jalb qilishda katta rol o'ynaydi. Kitob muqovasi asarning birinchi taassurotini yaratadi. Qiziqarli va estetik jihatdan jozibador muqova, o'quvchini kitobni ochishga undaydi. Muqovada ishlatiladigan ranglar, tasvirlar va grafika, asarning mazmunini aks ettirishi kerak. Muqova o'quvchiga kitobdan nimani kutishi mumkinligini ko'rsatadi. Shriftlar ham kitob dizaynida muhim o'rin tutadi. O'qish qulayligi uchun shriftning o'lchami, shakli va ranglari ahamiyatlidir. O'qiladigan va ko'zga yoqadigan shriftlar, o'quvchilarni matn bilan bog'laydi va ularga qulay sharoit yaratadi. Kitob shriftlari kitobga matn kiritish uchun ishlatiladigan grafik belgilar to'plamidir. Kitobingiz uchun to'g'ri shriftlarni tanlash o'quvchilar uchun o'qishli va yoqimli vizual tajriba yaratish uchun muhimdir. Bugungi kunda biz ko'rib turgan kitob shriftlari yuzlab yillik dizayn evolyutsiyasi natijasi ekanligini unutish oson. Qo'l yozuviga taqlid qiladigan dizaynlardan tortib, aniq va tozagacha shriftlar ko'pgina nashrlarda topiladigan seriflar bilan zamonaviy shriftlar asrlar davomida shakl va funktsiyani ajoyib narsaga birlashtirgan odamlarning kulminatsion nuqtasidir, lekin foydalanuvchilar buni deyarli sezmaydilar. Albatta, muallif sifatida bir xil befarqlikdan qochib qutula olmaysiz: tanlov shrift dizayndagi muhim qadamdir sizning kitobingiz - ichkarida ham, tashqarisida ham.

Kitobingiz uslubiga mos keladigan shriftni tanlang. O'quvchi e'tiborini jalb qilish uchun sizga sizga yoqadigan zamonaviy, zamonaviy shrift kerak bo'ladi, lekin bu juda subyektiv, shuning uchun yana o'zingizga yoqqanini tanlang. Sizning shrift tanlovingizga kitobingiz mazmuni ham ta'sir qilishi kerak. Siz kitobingiz ruhini yoki janrini yaxshiroq etkazadigan sarlavhalar va sarlavhalar bilan ijodiy bo'lishingiz mumkin. Yoki hamma narsadan tashqariga chiqing va asosiy matn bilan g'ayrioddiy narsalarni qiling - agar bu mantiqiy bo'lsa kitobingizning tartibi. Agar vaziyat haqiqatdan ham talab qilsa, shrift qoidalari deb ataladigan ko'plab qoidalar buzilishi mumkin. Kitoblar ajoyib muqovasi bilan ham e'tiboringizni tortishi mumkin. So'ng beixtiyor shu kitobni sotib olasiz. Uyingizdagi javonga terib qo'yilgan kitoblarning muqovasi va ranglari bilan eslab qolasiz, hattoki nomini o'qimay

turib ham qaysi asar ekanini bilasiz. Siz-u bizning kitoblarga bo'lgan mehrimizni uyg'otishiga sabab bo'ladigan, asosan, "sahna ortidan turib xizmat qiladigan" insonlar kitob dizaynerlaridir. Ularning nomi emas, tayyorlagan muqovalari mashhur bo'ladi.

Kitoblar uchun tayyorlagan muqovalari bilan insonlarni kitob sotib olishga majburlayotgan yosh dizayner Bobur Murodov "Yangi asr avlodi" nashriyotida faoliyat olib boradi. "December" taxallusi bilan ijod qilayotgan Boburning o'zi ham didli kitobxon, kitoblarga bo'lgan mehri sabab biror asarga muqova tayyorlashdan oldin uni o'qib chiqadi. U bu sohaga kirib kelishidan oldin videomontaj va ijtimoiy tarmoqlar dizayni bilan shug'ullangan. Kitob uchun ilk bor muqova tayyorlashi bundan ikki yil avval yozuvchi Nodirabegim Ibrohimovanning kitobiga dizayn qilishi bilan boshlandi. Yozuvchining Amerikada "My, dad and alzheimer" nomli kitobi ham nashrdan chiqdi. Bobur Ernest Xemenguey, Knut Hamsung, Ibrohim G'ofurov, Gyote, Gerbert Uells kabi yozuvchilarning seriyasiga hamda "Martin Iden", "Xayrlashuv maktubi", "Faust" kabi biz sevib o'qiydigan asarlarga muqovalar yaratgan. "Jeyn Eyr", "Bavari xonim", "Jenniy Gerxard", "Ikki Diana"dan iborat ayollarga bag'ishlangan asarlar seriyasining yaratilishi haqida shunday deydi: "Jeyn Eyr" asariga muqova qilishim kerak edi. Illyustrator dasturida rasm chizib, uchta variantni tayyorladim. Ochig'ini aytsam, illyustratorida rasm chizish ko'p mehnat va sabrni talab qiladi. Keyin boshqa g'oya kelib qoldi, sahifada faqat bitta gulcha bo'ladi deb tasavvur qildim va 5 daqiqada yana bir muqovani tayyorladim. Eng qizig'i, 4 kun mobaynida tayyorlagan muqovalarim qolib, oxirgi qilgan ishim jamoamizga ma'qul bo'ldi. So'ng kitobxonlar tili bilan aytganda "gulchali kitoblar seriyasi" birin-ketin nashr etildi".

Kitob dizayni bilan shug'ullanish boshqa dizayn sohalariga qaraganda ancha murakkab. Chunki kitobga qo'yiladigan talabalar yuqori. Biror kitobga dizayn qilishdan oldin uni o'qib chiqish, audio variantini eshitish yoki taqrizlar bilan tanishish lozim. Kitob muallifi va muharrir bilan suhbatlashish ham katta foyda beradi. Asar asosida ishlangan film mashhur bo'lsa, muqovada o'sha filmlardagi taniqli obrazlardan foydalanish mumkin. Bu kitobning sotilishiga ham yaxshi xizmat qiladi. Ba'zi dizaynerlar o'zi qilayotgan kitob haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lmasdan yoki internetdagi tayyor shablonlardan foydalanib, muqova qiladi. Buni kitobxon yoki muallif sezmasligi mumkin, lekin December kabi shu soha vakillari bir ko'rishda ajrata oladi. Boburning o'zi va boshqa kitob dizaynerlari duch keladigan muammolar haqida ham bilib oldik. Ba'zi yoshi katta mualliflar eski uslubdagi muqovalarni xohlaydi. Ular eksperimentlarni va yangiliklarni qabul qila olmaydi. Shu sabab ular bilan ishlash qiyin, iloji boricha bunday vaziyatlarda oltin o'rtalikni tanlashga harakat qilamiz. Dizaynerlar xushlamaydigan yana bir holat – kitob muallifining dizayner yonida ko'rsatma berib, erkin ishlashiga, fantaziya qilishiga xalal berishi. Biz bunday holatlarni juda yomon ko'ramiz, – deydi Bobur Murodov.

Qahramonimizning maqsadi, o'zimizda jahon standartlariga mos, ular bilan raqobatlasha oladigan dizaynlarni yaratish va shu orqali kitobxonlarning sonini oshirishga hissa qo'shish. Buning uchun esa doim soha yangiliklarini kuzatib borish, o'z ustida ishlash lozim. Shu sabab u ham rasm chizishni o'rganmoqda. Dizaynerning fikricha, sizda shu sohaga qiziqish bo'lsa, dastlab "Adobe Photoshop", "Adobe Illustrator", "CorelDraw" kabi dasturlarini mukammal o'rganishingiz kerak. Bu yo'lda esa hech qanday to'siq yo'q. YouTube platformasida 100 dan ortiq kurslar, "VideoSmile", "Zero2Graphic", "Photoshop Tutorials" kabi kanallar, shuningdek, dizaynerlik bilimlarini o'rgatuvchi ta'lim markazlari mavjud.

O'qituvchilar va talabalarning o'qish jarayonida muvofiq shriftlardan foydalanishi kitobning muvaffaqiyatini belgilaydi. Sahifalash esa matnni tartibga solish va o'quvchilarga qulaylik yaratishda muhimdir. Sahifalar o'rtasidagi bo'sh joy, margin va katakchalar, matnli kontentni yanada tushunarli va oson o'qiluvchi qiladi. Sahifalashning estetikasi va uslubi, o'quvchilarni matn orqali bog'lab, ularga mazmunni qabul qilishda yordam beradi. Umuman olganda, adabiy kitoblar dizayni va uning elementlari o'quvchilarga tushuncha, his-tuyg'ular va motivatsiya berishda muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir detali, o'quvchining tajribasini boyitadi va ularni yangi bilimlar topishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyot:

1. Katsprjak Ye. I., Istoriya knigi, M., 1964;
2. Sidorov A. A., Kniga i jizn, M., 1972;
3. Lyublinskiy B. C., Kniga v istorii chelovecheskogo obshestva, M., 1972;
4. Rustamov M., O'zbek kitobi, T., 1968;
5. Murodov A., O'rta Osiyo xattotlik san'ati tarixidan, T., 1971;
6. Ziganshina N. A., Musavvir va kitob, T., 1987.
7. A'ZAMOV B. Elektrton qo'llanmalar 2021
8. <https://azbyka.com.ua/uz/shrifty-dlya-knigi-10-otlichnyh-shriftov-dlya-maketa-vashej-knigi/?srsltid=AfmBOoqtI9636or0hsnwdIKTnQQ5pXshxLu2EUdng7Qlisc73amFzioK>